

Strategie dříve a dnes.)*

Každá úvaha o strategii se obyčejně začíná více méně duchaplnými definicemi pojmu strategie. „Strategie je povšechné vedení války na celém válečném jevišti.“ „Strategie je využití bitev k účelu války.“ „Strategie je soustava výpomocí“ atd. atd.

Nechci se pouštět do definování pojmu strategie a stavět definici v čelo svých dnešních úvah. Chci postupovat spíše cestou syntetickou; ukázati na příkladech, jak se mohla vésti válka dříve a jak se musí vésti dnes. Co z toho vyplyne pro pojem strategie, podá se nám tím samo sebou.

Účelem války bylo vždy nakonec zjednati mír, neboť mír jest stav normální, válka abnormální. Zjednati mír, tím myslím zjednati takové mírové podmínky, aby se národu (nebo řekněme státu) lépe dařilo po válce než před válkou. Válka je stupeň ve vývoji — nechci říci pokroku — národa nebo státu, jen episodou mírového

1) Předneseno na valné hromadě VÚV 15. května 1928.

Poznámka redakce. Redakce Vojenských rozhledů uveřejňujíc tuto přednášku připomíná, že jí budou vítány příspěvky i jiných autorů o tomto těžkém a složitém problému, na jehož řešení mohou se vyskytnouti názory velmi různé, ba i protichůdné.

vývoje, jenž pravidelně má trvati vždy mnohem déle, než abnormální stav válečný, je jen prostředkem k dosažení lepšího mírového stavu, než byl stav dřívější. Ježto tento stav se týká celého národa, musí se celý národ zajímati o válku.

To se ovšem nedálo vždy stejně. Dokud se válka vedla jen několika malými armádami, které nepotřebovaly mnoho výzbroje, ani značnějšího doplňování zásob (na př. střeliva), necht' to byly armády profesionální neb ad hoc sestavené, většina národa zůstala ušetřena přímého styku s válkou; národ se tedy „nepletl“ do strategie. To platí za každé formy vlády, ať absolutistické či demokratické. Když však válka nabyla větších rozměrů, buď zesílením armád neb rozšířením bojiště, tak že bylo třeba rozmnožiti počet vojsk, stala se věcí celého národa — nyní nejen státu — a národ více či méně na ni reagoval; více, měl-li větší podíl v řízení věcí státních, méně, byl-li pouze *misera contribuable*. To rovněž platí o všech dobách, i o době, kdy národ byl reprezentován na venek jen panovníkem nebo některými stavy.

Ale v každé době vidíme, že základem všeho vedení války — tedy i vši strategie — jest, aby všechny prostředky, potřebné k vedení války, t. j. branná moc sama, její výzbroj a výstroj, její živění a zásobování, finanční a hospodářské prostředky k tomu nutné a posléze vůle a schopnost vojevůdce (nebo vojevůdců) se nesly k jednomu jedinému konci: k dosažení politického cíle války.

Můžeme tedy strategii v širším slova smyslu, nebo-li, abychom mluvili volně podle Napoleona, velikou strategií²⁾ nazvati právě toto souřadění všech prostředků, všech složek národního bytí k válečnému cíli, tedy speciálně řečeno koordinaci vojenského vedení s vedením politickým.

Jestliže jsme si uvědomili tuto základní otázku strategickou, snažme se odpovědět na to, kterak dosáhnouti této koordinace, když výkonné orgány války a politiky jsou pravidelně od sebe odděleny. Tam, kde moc vojenská a politická byly spojeny, nebo, správněji řečeno, kde odborník vedoucí válku a odborník řídící politiku byli jednou a touž osobou, byla strategie snadná. Tam bylo snadno soustřediti všechny složky k vojenskému vítězství, jež bylo spolu vítězstvím politickým, neboť vojevůdce nebyl podřízen politikovi, jenž mu udával svoje cíle, a naopak. Příklady takové strategie, která vždy zůstane vzorem, jsou tažení Alexandra Makendonského, Caesarovo dobytí Gallie, kampaň anglického krále Jana proti baronům, války Gustava Adolfa, Friedricha II. a Napoleona.³⁾

²⁾ Napoleon nazývá totiž *grande tactique* všechny operace vedoucí k bitvě, *tactique* pak způsob boje jednotlivých zbraní.

³⁾ Tažení Alexandrovo k dobytí Persie je klasickým příkladem spolupráce politiky se strategií. Alexander si především opatřil pevnou oporu v Evropě tím, že postavil se v čelo Recka, jako nacionální vůdce v jeho odvěkém boji proti Asii, strhl řecké kmeny na svou stranu; dále podmaniv si Malou Asii zjednal si strategickou základnu k dalším bojům, již rozšířil ještě dobytím Egypta; pak se teprve odvážil do srdce Persie, takže po rozhodné bitvě u Arbél a Gaugamel se stal rázem pánem celé říše, maje již předem také panství na moři ve svých rukou. — Podobně systematicky si počínal Caesar v Gallii; zabezpečiv se napřed na hranicích proti Helvétům a proti Germánům a dobyv severních provincií, odkud ohrozil i Britanii, měl pak volnou ruku v boji proti vnitrozemským kmenům. Jak důkladná byla jeho práce a pacifikace i se stanoviska politického, je nejlépe viděti z toho, že při následujícím velkém otřesu říše, občanských válkách, ani jeden kmen v Gallii se nepozvedl. — Kampaň krále Jana Bezzemka proti odbojným baronům 1215—1216 je poučným příkladem, jak velký stratég se dovedl vyprostiti ze zoufalé situace; r. 1216 měl Jan jen v držení Dover a Windsor; Londýn, Winchester, Worcester, Marlborough, linie Temžská (Oxford, Wallingford) a na severu Lincoln byly v držení jeho odpůrců, kteří měli nadto volnou cestu od pobřeží přes Canterbury. Jan operuje na

Zcela jinak má se to však tam, kde hlava státu nesoustřeďuje v sobě nejvyšší vedení vojenské a nejvyšší vedení politické, nýbrž kde je omezena buď ústavou, neb jakýmkoli jiným výrazem vůle širších vrstev národa, tedy u států demokratických, nechť jsou to monarchie neb republiky. Vidíme na starověkých republikách, že problém strategie vždy tam byl obtížný. Athény za války Peloponnéské jej řešily dobře dokud Perikles požíval tam autority suveréna; jakmile zemřel a místo jeho zaujali demokraté hovící populárním heslům, jako Kléon, byla válka vedena špatně a nakonec prohrána. Řím, kde původně konsul, jako purkmistr tehda nepřilíš velkého města, měl exekutivu ve svých rukou, mohl dobře vésti malé války, kde šlo o výpravy ve střední Italii; za války větších rozměrů, jako byly punské, byl problém již těžší a byl nakonec rozřešen jen diktaturou Fabiovou a vojenskou suverenitou Scipionovou. Karthago, kde vojevůdce, třeba sebe geniálnější, byl v podstatě závislý na kupecké oligarchii, problému toho vítězně nerozřešilo; tam ovšem spolupůsobily i jiné složky strategické, jichž se zde nemohu dotýkat. — Středověk má velkou strategii jen tam, kde strategem byl panovník, jako Barbarossa, nebo skoro panovník, jako Černý princ; ovšem při malých středověkých armádách, jež nepřesahovaly 10—20.000 mužů, bylo pochodování, zásobování a všechny operace snadné i na tehdejších chatrných komunikacích. Novověk, který má buď tendenci partikularistickou (vznik nových národů a států), neb směřuje k omezení moci panovníkovy jako v Anglii, neb k nahrazení monarchie republikou jako v Holandsku a Švýcarsku, nebo kde panovník je finančně závislý na stavech jako v Rakousku-Uhersku, pozvídá se k velké strategii jen tehdy, když válku vede silná individualita, která má úplnou autoritu vojenskou i civilní, jako byli G. Adolf, Valdštejn, Petr Veliký, Fridrich II. a Napoleon. Tam, kde velká strategie není soustředěna v jedné rukou, nýbrž rozdělena mezi vojevůdce a politika, jako za dob Marlboroughových a Eugenových, nebo za Marie Terezie, splácí obyčejně strateg, neboť sebe lepší vojevůdce, zejména je-li závislý na koalici, nedovede přizpůsobiti svoje vojenské jednání politickým cílům, které zpravidla nejsou ani dosti jasné ani dosti určitě hájeny. Proto též přes všechny svoje porážky v poli, jichž se mu dostalo od Montecuccolih, Ludvíka Badenského, Eugena a Marlborougha, Ludvík IV. triumfoval nad svými protivníky, poněvadž on aspoň ve své osobě reprezentoval ideu a politiku svého státu — *l'état, c'est moi*.

V moderní době — chceme-li tak nazvati již počátek 19. století — jediný Napoleon, suverén i vojevůdce, rozřešil tento základní problém velké strategie. Celé další 19. století vykazuje jen lepší nebo horší kompromisy mezi oběma složkami, politickou a vojenskou. Za slavných dob pruského státu triumvirát Vilém I.—Bismarck—Moltke dovedl nahradit jednotnou vůdčí osobnost, poněvadž náhodou se sešli tři ve

vnitřní linii, uchýlil se z Winchesteru do Dorsetshiru, odtamtud podnikl výpravu na Worcester, jehož dobyl, táhl pak dále na Oxford a Wallingford, čímž získal západní část linie Temžské, odtamtud přes Cambridge k Lincolnu, jež vyprostil z obléhání. Tim obklíčil odbojné barony a Londýn ze západu a severu a octl se v jejich boku i z východu; jeho vítězství bylo zajištěno, takže, přes to, že brzy pak zemřel v Newarku, jeho protivníci byli nuceni se podrobit. — Gustav Adolf, který napřed upevnil finanční situaci svého státu a zjednal si trvalé doplňování armády brannými zákony, obrátil se nejprve proti Polsku, aby se zajistil z východu, a teprve potom se odebral do Německa; jeho úspěch byl jediné zastaven jeho smrtí, poněvadž u něho nešlo tolik o myšlenku ryze politickou, jako spíše osobní. — Kampaně Fridrichovy a Napoleonovy jsou příliš známy, aby bylo třeba se o nich blíže zmiňovati.

svých oborech vynikající lidé, kteří dovedli osobně dobře spolupracovat. Ale již současná občanská válka v Americe (1861—1865) ukázala, jak těžko je provádět demokratickému státu velkou strategii, když prezident republiky byl stále velmi vzdálen bojiště a když populární vlivy působily na generály.⁴⁾ U jižních států, kde gen. Leeovi dlouho ponechávána úplná volnost, byla strategie lepší, ale ani ta nakonec nezvítěžila, poněvadž nastaly politické a hospodářské problémy (blokáda), kterých ani genius Leeův nebyl schopen rozřešit, když koordinace válečných prostředků scházela. Naproti tomu výborně se osvědčil systém Japonců za války v Mandžusku. Tam maršál kníže Jamagata, jako ministr národní obrany a spolu předseda rady starších, soustřeďoval ve své osobě nejvyšší i vojenské vedení války a proto kooperace vojska, loďstva i politiků byla bezvadná.

Přejdeme nyní k poslední velké válce, válce světové. Řeknu hned, že za ní ani jedna z válčících stran nesvládla tohoto těžkého problému kooperace a koordinace politiky a vojenství. Především mějme na paměti, že světová válka se vedla ve třech vojenských oblastech, na souši, na moři a ve vzduchu, a v celé řadě oblastí nevojenských. To, co dříve bylo hlavní otázkou války, t. j. doplňování armády mužstvem, ukázalo se býti jen jednou ze stejně závažných otázek, jako byly: otázka zbraní, střeliva, komunikací a konečně velmi důležitá otázka morální (propaganda, vůle zvítěziti). Tím z problému původně jen vojensko-politického se stal problém též průmyslový, problém techniky, strojů a hospodářské schopnosti státu. Žádný stát neměl ani na počátku ani na konci války orgánu, jenž by v sobě soustřeďoval všechny tyto složky, a tím méně osobnosti, jež byla by správně vystihla potřeby jich všech a jejich vůdčí linie. Byly zde generální štáby námořní a pozemní — letectvo dosud nebylo samostatnou oblastí — ale nebylo tu zorganizovaného a zapracovaného štábu hospodářské a průmyslové mobilisace, tím méně pak štábu propagandy morální. A u žádného státu nebylo osobnosti, jež byla by bývala současně více než amatérem v politice, více než amatérem ve vojenství a více než amatérem v otázkách technicko-hospodářských. Byli vynikající politikové, vynikající generálové a vynikající kapitáni průmyslu, financí i novinářství — ale ti to byli laiky v jiných než ve svých oborech. Žádný stát neměl generálního štábu národa ve válce — každý měl jen generální štáb armády neb mariny. A tím více scházel chef takového generálního štábu národa ve válce, jenž by všechny složky vedení války byl usměrňoval v jednom jediném smyslu, vyrovnával protivy a určoval cíle.

Proto světová válka nemá jednotné strategie na žádné straně. Nemá rázu plynulosti a spojitosti, nemá rázu přirozeného vývoje, nýbrž skoků. Strategie se stále mění, nejen podle proměnlivé situace vojenské a námořní, nýbrž i podle měnících se osob v politice. Stratégové světové války jsou strategy velmi často z politických pohledů, strategy malgré eux.

To vidíme nejen na ustavičné změně válečných plánů, které se přirozeně musily měnit, jakmile vystoupil nový protivník, který rozmno-

⁴⁾ Občanská válka v Americe (1861—1865) se tak podobá válce světové, že nelze ani dost doporučiti její studium pro pochopení války 1914—1918. I tam máme menší státy jižní obklopeny většími a průmyslnějšími protivníky; i tam se bojiště dělí na část východní a západní (pohoří Alleghany), takže operace v jedné neměly přímého vlivu na operace v druhé části. Také spor mezi strategií zdolávací a vysilovací je po celou dobu války patrný; také tam blokáda nakonec Jihu nejvíce uskočila. Do dalších podrobností se zde nemohu pouštět; ukázal bych jen ještě na to, že válka se vedla — jako velká část války světové — armádami více miliónními než kádrovými.

žil počet bojišť, nýbrž i na změně politických cílů, kterých jednotlivé strany se snažily v různých fásích války dosáhnouti.

Při tom jasné vidíme jedno. Žádný z náčelníků generálních štábů válčících mocností si neuvědomil, jaké požadavky má moderní válka a jakým směrem se ponese její postup. Jeden z nich, Lord French, přiznal se k tomu velmi upřímně: „Neustále se divím tomu, že žádný z nás nepochopil, jaké následky bude mítí nejmodernější puška, kulomet, motorový pohon, aeroplán a bezdrátová telegrafie.“ Zajisté. Žádný z nich, ani Foch, ani Conrad, ani Ludendorff, ani Nikolaj Nikolajevič, ani Cadorna nepochopili, že moderní válka se nepovede ve znamení rychlého postupu lépe připravené a vyzbrojené armády do nepřátelské země, nýbrž ve znamení ostnatého drátu, betonových krytů, plýtvání dělostřeleckou muníí a — last not least — těžkopádnosti ohromných, milionových armád, které jako Saturn budou požíratí vlastní svoje děti.

Hledíme-li na věci tak, pak bitva na Marne nebyla „zázrakem“, nýbrž přirozeným důsledkem úplně nesprávného předpokladu, z něhož vyšly generální štáby německý i francouzský, o možnosti rychlé pohybné války a okamžitého rozhodnutí v jediné pohraniční bitvě.⁵⁾ Schlieffen počítal se strategií velkého obchvatu, stejně jako Joffre se strategií mohutného průlomu na západním bojišti — nikdo z nich si neuvědomil, že obchvatná operace je nemožná při ohromné spotřebě mužstva a munice, jež nastala za rychlého pochodu a za ustavičných bitev, a že průlom je neproveditelný pouhou hrdinností útočícího při moderních obranných prostředcích, jako jsou kulomety. Nikdo, kdo hlásal strategii velikých čísel a „národa ve zbrani“, si nepředstavil, že terén nakonec milionovým armádám těm nestačí a že nebude odkrytých boků, které by připouštěly možnost obchvatu.

A tak, když na hlavním, t. j. na západním bojišti, nebylo již možno provádět žádnou operaci — poněvadž fronty armád se prostíraly od neutrálních hranic až k moři — nastala kontroverze mezi „západníky“ a „východníky“ o to, na kterém bojišti je třeba dosáhnout rozhodnutí, kontroverze, která se točila v podstatě kol toho, najíti místo, kde by operace vůbec ještě byla možná, když nebyla možná tehdejšími prostředky na strnulé frontě, zahrazené betonem a ocelí.⁶⁾

Odtud pak, když strategické metody vítězství selhaly, nastalo hledání taktických pomůcek k průlomu, jako byly: těžká artilerie, ruční granáty, minomety, plyn a tank, ponorková válka a převaha ve vzduchu. Odtud pak spor o strategii zdolávací a vysilovací (Ludendorff contra Falkenhayn), teorie útoků s omezenými cíli (Petain) a jiné pomůcky taktického rázu, které se vymykají z rámce dnešní mé úvahy.

⁵⁾ Pluk. Montaigne praví v knize Vainere z 1913: „Války budoucnosti se rozhodnou jedinou gigantickou bitvou blíže hranic nebo přímo na hranicích, k níž se sejdou všechny ozbrojené části obou protivníků. Tato bitva, ať rozhodná nebo nerozhodná, způsobí konec války, neboť státy nebudou s to obnoviti a dále udržovati toto kolosální úsilí.“ — A Foch praví ve svých *Principes de la Guerre*: „Armády, které uvedeme v pohyb, jsou armády civilistů, vytržených z lůna svých rodin. Válka nese s sebou strádání, normální život přestává, z čehož plyne, že válka nemůže trvati dlouho.“

⁶⁾ Předváleční stratégové, kteří byli oslněni ideou rychlé pohybné války, se za celou dobu války nedovedli vpraviti do nazírání, že světová válka od 1915 je vlastně obležením veliké pevnosti, Rakouska a Německa. A jako boj proti pevnosti se nevede proti nejdůležitějšímu, nýbrž proti nejslabšímu článku jejího opevněného obvodu, tak i rozhodnutí ve světové válce se nemělo hledat na t. zv. hlavním, nýbrž na nejprůhodnějším, t. j. na nejméně vyzbrojeném bojišti, tedy na onom úseku fronty centrálních mocností, který sliboval nejrychlejší překonání odporu a nejrychlejší postup do jejich vitálních částí.

Ostatně tím přecházím s pole strategie, kterou jsem nazval velkou, do oboru strategie, kterou bych jmenoval polní, t. j. do oboru válečných operací. Hlavními podmínkami každého válečného úspěchu v poli byly dosud: správný strategický cíl, správné rozdělení sil, které umožňují místní převahu, a veliká pohyblivost a pohotovost prostředků. Stratégové předválečných generálních štábů snad odhadli více méně dobře první dva prvky, ale naprosto se zklamali ve třetím: v pohyblivosti armád. Neposuzujícíce správně defenzivní mohutnosti moderních zbraní a obranných prostředků vůbec, vsadili všecko na kartu krátké a pohybné války, kdežto skutečnost dala jim pak válku dlouhou a posílení. Tím jejich strategický genius se rázem octl v koncích; válka lidí se stala válkou strojů a válka několika „veselých neděl“ se proměnila ve válku dlouhých, trapných let, za nichž politikové, vidouce, že zápas vojensky nebere konce, začali sami více a více mluviti do strategie. Na takové vedení války ovšem generálové ze řemesla připravení nebyli. Velká strategie stala se tak závislou na otázce švédské železné rudy, ledku, lodního prostoru, benzinu, výroby plynů a střeliva, defaitismu, novinářské propagandy a j. v. Chceme-li správně posuzovati strategii světové války, musíme přihlížeti ke všem těmto podrobnostem a ještě k tisíci jiným. Ale žádný ze států válku vedoucích neměl, to můžeme spravedlivě říci, osobnosti, jež byla by dovedla spojit syntésou svého genia všechny tyto elementy v celek. Jen jediný z velkých vojinů r. 1914 předpověděl dlouhé trvání války a její technický ráz: Lord Kitchener.⁷⁾ Ale Lord Kitchener byl nešťastnou náhodou služebníkem národa, jenž byl na válku — aspoň pozemní — nejhubřeji připraven a jehož vedení operací obstarávali spíše politikové-amatéri ve strategii, nežli chefové generálního štábu. A přece geniálním válečníkem budoucnosti bude jen ten, kdo obsáhne nauku dnešních tří generálních štábů: země, vody a vzduchu, stejně jako nauku politiky, psychologie a morálky svého národa.

⁷⁾ Kitchener zařídil hned po svém povolání v čelo ministerstva války celou organizaci britských armád na dlouhou válku; on též hned po vypovězení války předpověděl — za posměchu kolegů z operačního oddělení — německý postup Belgie přes Mósu k moři a on hned zprvu se snažil o captandam benevolentiam Ameriky, kterou svým prorockým hlasem již viděl ve válce, tím, že jedinému jejímu vojenskému zástupci umožnil ve Flandrech sledovati všechny britské operace.

Člověk maně vzpomíná na starého Moltke a, jenž řekl v říšském sněmu 1891: „Vypukne-li konečně válka, visící nad našimi hlavami jako Damoklův meč, nelze předvídati jejího konce. Největší mocnosti Evropy, ve zbroji nebývalé, postaví se tu proti sobě; žádná z nich nemůže býti zdolána v jednom nebo ve dvou taženích tak, aby se považovala za poraženou a musila uzavřít mír za krutých podmínek a aby se nemohla po roce znovu zvednouti a obnoviti boj. Válka ta může trvati sedm, ale také třicet let a běda tomu, kdo vznítí tento evropský požár, kdo první vhodí doutnák do sudu s prachem!“